

Akademijina Rječnika, vidimo u ovom primjeru iz benkovačkoga kotara: »Kad ne bi nikako mogli ukrasti što tude, onda bi ukrali kod svoje kuće ili bi učinili *revenu*: otišli bi komu orati ili kopati za bravče ili bi metnuli jednako novaca, te kupi bravče i ispeci.« Stoga se i kaže u posloviци: »Revena kuće ne obara, ali i ne podiže.«

A da će i purist naći u Akademijinu Rječniku obilje poticaja u nastojanju za upotrebom domaće riječi umjesto tudice, pokazat će nam jasno primjer riječi *rasoha* u 55. svesku. Svi smo nedavno čitali u našoj štampi neobično često riječ *bifurkacija*, kad se raspravljalo o dva smjera nastave u višim razredima gimnazija. Naš priprost čovjek, čitajući novine, nije uopće razumio te riječi i mnogo se namučio, dok je shvatio, o čemu se radi. A da je onaj, koji je prvi upotrebio tu riječ u toj raspravi, slučajno zagledao u člančić o riječi *rasoha*, saznao bi, da ta riječ znači stablo sa dva kraka, sa dvije grane ili sa dva ogranka i da u nas za spomenuti pojam ima više lijepih narodnih i književnih riječi: *grananje*, *dijeljenje*, *rašljanje*, *račvanje*, pa bi vjerojatno i odabrao jednu od njih.

I tako bismo mogli o Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti naširoko raspredati dokazujući pored naučne i njegovu veliku praktičnu vrijednost. No bit će dosta i to, što je izneseno. Ističući činjenicu, da su u toku godine dana izašla četiri sveska toga Rječnika, pisac je ovih redaka htio usto osvojiti nove čitaoce za nj. No ni zbog čega drugoga, nego zbog onog, što i jest svrha našega lista, a to je njegovanje hrvatskoga književnog jezika i uzdizanje našeg jezičnog izraza na što višu razinu.

Lj. J.

MIODRAG S. LALEVIĆ: POTSETNIK IZ SRPSKOHRVATSKOG JEZIKA I PRAVOPISA S PRAVOPISNIM I JEZIČKIM SAVETNIKOM, Beograd 1953., str. 510.

Potkraj prošle godine izdao je u Beogradu profesor Više pedagoške škole M. S.

Lalević peto, popravljeno i dopunjeno izdanje svoga »Potsetnika«. Prema četvrtom izdanju »Potsetnika« iz godine 1946., koje ima 212 strana, peto je izdanje više nego dvostruko. Lalević je to djelo namijenio »učniku iz početnih razreda srednje škole i radniku svake vrste koji uzima pero u ruke, ali i onome koji ima i znanja i vještine, ali ne uvek i u dovoljnoj mjeri«, a pružio mu je gramatičku i pravopisnu gradnju po pojedinim pojmovima poredanim abecednim redom. Tako se srednje obrazovani čitalac lakše snalazi u nedovoljno poznatoj gradnji, kad god mu koji pojam zaireba. Po tome se ta knjiga razlikuje od ostalih naših gramatičkih i pravopisnih priručnika, što je dakako diktirala praktična potreba podsjetnika.

Lalevićeva knjiga ima dva glavna dijela. Veći dio obuhvaća »Jezik i pravopis«, od 13. do 318. strane, u kojem se tumače glasovi, oblici, tvorba riječi, sintaksa i pravopisni propisi u opsegu, koji premašuje srednjoškolske potrebe i izbjegava shematičku kratkoću, tako da gramatička i pravopisna izlaganja pod perom prof. Lalevića obiluju tumačenjima i primjerima te postaju ugodno štivo, što je zapravo osnovni element za privlačenje čitalaca. Usto su njegova tumačenja zasnovana najčešće na najnovijim rezultatima naučnog istraživanja, zalaze i u povijest jezika, a to su veća, što je njihova primjena u praksi potrebija. Drugi dio knjige čini »Pravopisni i jezički savjetnik«, od 319. do 502. strane, zasnovan na sažetom principu »nije — nego«. To je zapravo pravopisni rječnik, a ne tip savjetnika, kakav je za svoje vrijeme napisao T. Maretić i kakav bi i danas vrlo dobro došao. U Lalevićevu se savjetniku nalazi popis riječi, koje su najčešće žrtve pravopisnog ili gramatičkog neznanja, pa im autor u stupcu »nego« daje pravilan književni lik. Uz njih se nalazi i nekoliko nenarodskih izričaja, umjesto kojih se preporučuje narodska fraza. Takve su na pr. *steći uvjerenje* mjesto *uvjeriti se*, *na srcu bolestan* umjesto *od srca bolestan*, *odgovarati ne-*

mačkoj reči umjesto *biti prema nemačkoj reči* i sl. Šteta je samo, što takvih savjeta nema više.

Jasno je dakako, da se u tako omašnom tekstu nalaze i takva tumačenja, koja nisu dovoljno točna ili su čak pogrešna. Tako na pr. na strani 283. čitamo, »da se kod Hrvata još od XIII veka pojavljuje i narodni jezik u književnim spomenicima«. To ne odgovara činjeničnom stanju; treba da stoji od XII. vijeka, kao što se vidi i po daljem tekstu na istoj strani: »Prvi put je narodni jezik zapažen u poznatom čakavskom književnom spomeniku zvanom Povaljski natpis iz 1185 godine.« (Autor tu uopće ne spominje Bašćanske ploče, kao ni na str. 52. i 53.) Po tome bi se moglo zaključiti, da je navod o XIII. vijeku štamparska pogreška, ali pisac je u popisu štamparskih pogrešaka ne navodi.

Netočna je i formulacija na str. 16., po kojoj je u našem jeziku mjesto dužini na posljednjem ili i na pretposljednem slogu. Kao što pokazuju primjeri *jūnāčkōga*, *Dalmātinācā*, *mī svākī dān rāskīdāmo* i sl., dužina nije ograničena samo na posljednja dva sloga. No i inače u području dužina i akcenta pisac odstupa od Karadžićeve i Daničićeve akcentuacije i kvantitete bez pravog obrazloženja. Tako na pr. na str. 19. ne bilježi dužine u 2. i 3. l. sg. aor. glagola *ovrci*, *tonuti*, *umrijeti*, *oprati*; glagolu *presti* umjesto brzog akcenta bilježi spori, pa mu je i čitav aorist pogrešno akcentuiran. Slično je i s aoristom glagola *sjeći* na istoj strani, gdje u prvom licu bilježi spori akcent umjesto brzoga, a u drugom licu brzi umjesto silaznoga. Pogrešno je i *digoh*, *donēti*, *umrēsmo*, *umrēste* na istoj strani, umjesto *dīgoh*, *dōnēti*, *ūmrēsmo*, *ūmrēste*. Pogrešna je i promjena akcenta u pluralnim prezentnim oblicima glagola *vojevati* na str. 198.

Valja još svakako istaći, da članak Stvaranje našeg književnog jezika (str. 282. i d.) nije dovoljno uravnotežen. Govori se najprije o jeziku Ćirila i Meto-

dija, a onda se prelazi na recenziju pisma, a pritom se hrvatska recenzija uopće ne spominje. Nije točno ni to, da je kajkavski književni jezik 17. i 18. stolj. »imao da bude književni jezik Hrvatske« i da »Gaj uzima 1836 štokavski, što znači da otada i Hrvati prihvataju taj govor«. Historijski je utvrđeno, da su Hrvati prije Gaja bili podijeljeni po književnom jeziku (čakavski, kajkavski, štokavski, ikavski, ijekavski), a Gaj ih je god. 1836. samo ujedinio u štokavskom narječju ijekavskoga govora. S nekoliko dopuna članak bi samo postao uvjerljiviji.

Kao što je i razumljivo, Lalević daje jezične savjete za ekavski govor, kako se on izgradio u srpskom književnom krugu, pa je jasno, što s toga gledišta odbacuje riječi *sretan*, *nesretnik*, *proletni*, *historija*, *kormilar*, *vodstvo*, *krumpir*, *kuburiti*, *demokracija* i sl., te predlaže umjesto njih *srećan*, *nesrećnik*, *prolećni*, *istorija*, *kormilar*, *voćstvo*, *krompir*, *životariti*, *demokratija* potpuno po obrascu »nije — nego«. To je dakako urađeno po načelu jezične stabilnosti, koji se primjenjuje u svim izgrađenijim književnim jezicima. Ali to se protivi načelima izrečenima u 3. točki Predgovora o potrebi jednoga književnog jezika i jednoga pravopisa. Pisac se ne slaže s onima, koji misle, da ovo pitanje možemo ostaviti samo vremenu. Po njegovu mišljenju »radikalno bi rešenje, koje bi bilo zasnovano na *istinskom dogovoru*, pozdravio svaki naš pismeni čovek«. Ako se dakle bude radilo na takvom poslu, pa i kad se bude utirao put tome, ne će se moći raditi samo s gledišta jedne književnosti, nego obadvija, pa ne će ni biti takvih odbijanja, gdje postoje dvostrukosti, nego će se morati reći, da je dobro i *sretan* i *srećan*, i *krumpir* i *krompir*, i *historija* i *istorija* (pa i *povijest*), sve u svojem krugu i proširenosti. Drugim riječima, morat će se naći neko pomirenje između načela jezične postojanosti i težnje za ujednačivanjem. Ali i prije toga bilo bi bolje reći, da su jedni likovi običniji od drugih, a ne proglašavati

neobičnije za pogrešne. Jer tko može s razlogom tvrditi, da su riječi *nesretnik*, *vodstvo*, *krumpir*, *kormilar* i sl. pogrešne ili nepravilne? Toliko više, što su to posve pravilne riječi hrvatskoga književnog jezika.

Iznesenim primjedbama nisam nipošto mislio osporiti vrijednost Lalevića »Potsetnika« i korist, koju od njega mogu imati svi, kojima je ta knjiga namijenjena. Ja bih čak njenu namjenu protegao i dalje nego sam pisac, jer mislim, da

ona može biti svojim teoretskim dijelom vrlo korisna i nastavnicima osnovnih i srednjih škola. Dakako, pravopisnim savjetnikom ograničena je samo na ekavski krug. Šteta je, što obiluje štamparskim pogreškama, od kojih su neke popravljene u prilogu, a neke nisu (na pr. na 20. str. *poslovički ili futurski aorist*). Zbog svoje normativnosti pravopisni i gramatički priručnici moraju svesti broj štamparskih pogrešaka na najmanju moguću mjeru.

Lj. J.

GODIŠNJA SKUPŠTINA HRVATSKOG FILOLOŠKOG DRUŠTVA

30. siječnja 1945. održana je glavna godišnja skupština Hrvatskog filološkog društva u prostorijama Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Na skupštini je upravni odbor podnio izvještaj o radu Društva u prošloj godini, iz kojega se vidjelo, da se taj rad znatno razgranao prema prijašnjem stanju. U Društvu sada rade tri sekcije: lingvistička, pravopisno-gramatička i sekcija za nauku o književnosti; svakog prvog četvrtka u mjesecu drže se javna predavanja s diskusijom; izdaje se redovito časopis »Jezik« i izvršene su završne pripreme za izdavanje stručne revije za lingvistiku i književnost u zajednici s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti; osnovane su podružnice u Rijeci i Gospiću, a radi se i na osnivanju podružnica u ostalim našim gradovima. Poslije izvještaja istaknuto je u diskusiji, da treba pojačati aktivnost članstva, privući u Društvo što veći broj srednjoškolskih nastavnika i povezati se što neposrednije s filolozima u pokrajini. Rečeno je, da će filološke nauke pravilno izvršiti svoju funkciju u našem narodnom životu tek onda, kada na njihovoj primjeni počne raditi organizirani kolektiv filologa na čitavom području Narodne Republike Hrvatske. S pljeskom je popraćen izvještaj prof. D. Keser o djelovanju podružnice u Rijeci.

Pošto je izvještaj upravnog odbora jednoglasno prihvaćen, prešlo se na izbor odbora. Za predsjednika je ponovo izabran dr. Antun Barac, za tajnike su izabrani dr. Zdenko Škreb i dr. Rudolf Filipović, a za odbornike: dr. Mirko Deanović, Stanko Dvoršak, dr. Veljko Gortan, Jerko Grgičević, dr. Petar Guberina, dr. Josip Hamm, dr. Mate Hraste, dr. Stjepan Ivšić, dr. Ljudevit Jonke, dr. Blaž Jurišić, Dušanka Keser, dr. Bratoljub Klaić, Miroslav Kravar, Pavle Rogić, dr. Olga Šojat, Stjepan Težak, dr. Josip Torbarina, dr. Vojmir Vinja, Vladimir Vratović i dr. Sreten Živković. Članovi su nadzornog odbora dr. Josip Badalić, dr. Nikola Majnarić i Aleksandar Flaker.

JEZIK, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika. — Izdaje Hrvatsko filološko društvo u Zagrebu. — Uređuje redakcioni odbor: *Josip Hamm*, *Mate Hraste*, *Ljudevit Jonke*, *Sreten Živković*. — Odgovorni urednik: *Ljudevit Jonke*. — Časopis izlazi svaka dva mjeseca.